

Registro Nr. 2628

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS

FONDAS NR. 1 (SA)

**KARALIŲ PRIVILEGIJŲ, AMATININKŲ CECHŲ IR TEISMŲ DOKUMENTŲ
KOLEKCIJA
КОЛЛЕКЦИЯ КОРОЛЕВСКИХ ПРИВИЛЕГИЙ, ДОКУМЕНТОВ РЕМЕСЛЕННЫХ
ЦЕХОВ И СУДЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ**

**KARALIŲ PRIVILEGIJŲ, AMATININKŲ CECHŲ IR TEISMŲ DOKUMENTŲ
KOLEKCIJOS APYRAŠAS NR. 1**

CHRONOLOGINĖS RIBOS: 1552-1861 m.

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJS ARCHYVAS

PAŽYMA APIE KARALIŲ PRIVILEGIJŲ, AMATININKŲ CECHŲ IR TEISMŲ DOKUMENTŲ KOLEKCIJOS FONDA NR. 1 (SA)

2019-06-12 Nr. A7-29

Vilnius

I. INFORMACIJA APIE FONDO SUDARYTOJĄ

Karaliaus privilegija (lotynų k. *privilegium*: *privus* – asmeninis, nuosavas + *lex* – įstatymas) - tai valdovo suteikiama speciali teisė (raštas) asmeniui, luomui, etninei ar konfesinei grupei, vietovei ar regionui, suteikianti jiems teisę naudotis išskirtine padėtimi kurioje nors srityje, taip pat išimtinės lengvatas, pirmumo teisę, atleidžianti nuo prievolių ir kt.

Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila priėmęs krikštą, vedęs Lenkijos karalienę Jadvygą iš Anžu dinastijos ir tapęs Lenkijos karaliumi 1387 m. išleido tris privilegijas: vasario 17 d. privilegiją, skirtą Vilniaus vyskupui, vasario 20 d. – bajorams katalikams, kovo 22 d. – Vilniaus miestiečiams. Tai buvo pirmieji norminiai teisės aktai, kurių pagrindu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (toliau LDK) buvo pradėta kurti viduramžių Vakarų Europos teisinė sistema.¹ Jais buvo įtvirtinta Lietuvos valdovų teisė ir pareiga asmeniškai ar per atsakingus pareigūnus ir institucijas leisti įstatymus, tai pat pereita nuo nerašytinės (paprotingės) prie rašytinės (statutinės) teisės.² Trys Ldk Jogailos privilegijos tapo pirmaisiais vidiniais (nacionaliniais) teisės šaltiniais, nes visi kiti prieš tai žinomi rašytiniai šaltiniai buvo tik tarpvalstybinės sutartys.

Istoriografijoje privilegijos yra siejamos išimtinai su Lenkijos karalių ir LDK didžiųjų kunigaikščių įstatymų leidyba ir laikoma jų teisėkūros rezultatais. Jas įprasta įvardinti pagal privalomus jų rekvizitus: akto rūšį, valdovo vardą, datą ir dokumento išleidimo vietą. Iki XV a. vid. LDK privilegijos buvo leistos valdovo vienasmeniškai. Nuo XV a. antros pusės iki XVI a. pirmo ketvirčio Lietuvos didysis kunigaikštis jas leido tik kartu su Ponų taryba.

1569 m. po Liublino unijos sudarymo, bendravalstybinių teisės aktų ir įstatymų rengimas bei priėmimas tapo svarbiausia Abiejų Tautų Respublikos (toliau ATR) seimo prerogatyva, tačiau svarbus karaliaus vaidmuo šioje srityje išliko ir toliau, kadangi naujiems įstatymams buvo būtinas jo pritarimas. Karaliaus privilegijoje įrašytų nuostatų teisinis galiojimas buvo neterminuotas, bet paskelbus naują, senosios normos nebeveikė. Be to buvo paplitusi praktika, kai naujai išrinkti ATR

---

¹ ANDRIULIS, Vytautas; *Lietuvos teisės istorija* – Vilnius, 2002, p. 33-34.

² MACHOVENKO, Jevgenij; *Bendravalstybinės LDK privilegijos kaip Lietuvos konstituciniai aktai*//Teisė, 2014, p. 54-56.

valdovai savo išleistuose teisės aktuose patvirtindavo anksčiau valdžiusių karalių paskelbtas privilegijas ir raštus.

Privilegijas, raštus, tarpvalstybines sutartis, vidaus ir užsienio korespondenciją, finansinius, teismo pobūdžio ir kt. dokumentus rašė, tvarkė ir kaupė LDK kanceliarija (raštinė). Ši svarbi valstybinė institucija pradėjo formuotis dar XIII a., o galutinai susidarė XV a. Raštinei vadovavo kancleris, tiesa, ši pareigybė atsirado tik 1441 m. Ldk Kazimiero valdymo pradžioje. Pirmuoju kancleriu tapo didikas Sudivojus Valmantaitis.³ Iš pradžių kanclerio užduotis buvo parengti ir surašyti valdovo dokumentus. Vėliau plėtojantis raštinės struktūrai ir išsiskiriant jos darbuotojų kompetencijai kancleris atlikdavo priežiūros ir kontrolės funkcijas. Jam pavaldūs buvo kiti raštinės darbuotojai: regentai, sekretoriai, raštininkai, djakai. LDK raštinėje buvo du skyriai: rusų ir lotynų, o raštvedyboje buvo vartota senoji gudų, lotynų, vokiečių kalbos. 1697 m. raštvedyboje įteisinta lenkų kalba.

Raštininkai sudarydavo visų svarbių aktų nuorašus, kuriuos įrašydavo į specialias kopijų knygas. Taip palaiapsniui susidarė LDK raštinės XIII-XVIII a. archyvas, kuri imta vadinti Lietuvos Metrika. Tai yra valstybės archyvas, kuriame atsispindi Lietuvos valdovų, Ponų tarybos, Seimo bei kt. valdžios institucijų užsienio santykių, vidaus, finansinės, teisminės ir socialinės veiklos dokumentai. Lietuvos Metriką sudaro per šešis šimtus ranka rašytų knygų. Didžioji jų dalis pradingo 1655-1660 m. švedų antplūdžio (tvano) LDK metu, o 1594-1607 m. daryti šių knygų nuorašai kaip ilgalaikių karų ir okupacijų pasekmė pateko į Rusiją, kur šiuo metu yra saugoma Maskvoje Rusijos valstybinio Senujų aktų archyvo fonduose.⁴ Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA) saugomi Lietuvos Metrikos knygų mikrofilmai.

LDK raštinė išduodama dokumentų originalus, patvirtintus parašais ir antspaudais, palikdavo savo archyve jų kopijas. Iš raštinės išeinantys aktai turėjo daug skirtingų adresatų (gavėjų). Tai buvo miestų ir miestelių savivaldos institucijos, valstybinių įstaigų pareigūnai, etninės (žydai, totoriai, karaimai) arba konfesinės (katalikai, liuteronai, reformatai) gyventojų grupės, socialiniai luomai (bajorai, dvasininkija, miestiečiai), profesinės organizacijos (amatininkų cechai, pirklių gildijos) ir kt. Taigi dokumentai buvo saugomi miestų magistratų, teismų, didikų ir bajorų šeimų archyvuose, miestiečių namuose, religinių bendruomenių kulto pastatuose.

LVIA saugomas fondas Nr. 1 (SA) „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“, iki jo pertvarkymo 2019 m. buvo vadintas fondu Nr. 1 „*Originalios karalių privilegijos*“. ATR nebuvo tokios įstaigos, kurios archyve būtų sukaupti visi šiuo metu fondui Nr. 1 priklausantys dokumentai. Kadangi tai buvo iš LDK raštinės išeinantys aktai, išduoti skirtingiems

---

³ PETRAUSKAS, Rimvydas; *Pareigybių sistemos susikūrimas*//Lietuvos vidaus reikalų istorija, Vilnius, 2008, p. 65-68.

⁴ *Российский государственный архив древних актов (РГДА)*//Литовская Метрика фонд № 389, оп. 1, книги 1-666.

asmenims ir įstaigoms, tai ir fondo sudarytojų buvo daug. Todėl rasti apie juos išsamią informaciją nėra galimybės.

II. DOKUMENTŲ SUTVARKYMAS

Bendrosios žinios apie fondo dokumentus

Pirmosios žinios apie saugotas karalių privilegijas, raštus ir kt. dokumentus yra susijusios su LDK Vyriausiojo tribunolo archyvo veikla. Nuo XVIII a. paskutiniojo ketvirčio šis archyvas buvo įsikūręs Vilniaus žemės teismo raštinės patalpose. Jį sudarė 2070 knygų, kurių didelė dalis buvo blogame stovyje. Be tribunolo ir Karo komisijos dokumentų, jam taip pat priklausė Dvaro asesorių teismo ir Targovicos konfederacijos aktai.

Žlugus ATR, 1795 m. gegužės mėn. generalgubernatorius kun. Nikolajus Repninas Vyriausiojo tribunolo archyvo priežiūrą ir jo bylų sutvarkymą pavedė iš Varšuvos atvykusiam raštininkui Andriui Malčevskiui, kuriam į pagalbą skyrė archyvistą Konstantiną Šeliutą ir trys kanceliarijos darbuotojus.⁵ Netrukus tribunolo archyvas gavo kelis kambarius Šv. Kazimiero vienuolyne, o 1798 m. jis persikėlė į pijorų vienuolyną. Kadangi carinė valdžia neskyrė archyvui pastovios būstinės, jis dar ne kartą buvo kraustomas bei keitė savo pavaldumą. Nepaisant kuklaus finansavimo ir nedidelio darbuotojų etatų kiekio, archyve nuolat vyko darbas: buvo keičiami suplyšę knygų viršeliai, tvarkomos ir aprašomos bylos, sudarinėjami jų registrai, klientams išduodami teisinių aktų nuorašai.

1823 m. Vilniaus žemės teismo regentas Jonas Zienkovičius sudarė Vyriausiojo tribunolo archyve saugomų bylų registrą, tačiau žinių apie karalių privilegijas jame nebuvo pateikta. 1842 m. prie Vilniaus gubernijos valdybos statistikos komiteto buvo sudaryta laikina keturių narių komisija, kurios užduotis buvo per vienerius metus peržiūrėti tribunolo archyve saugomas knygas, atrinkti ir perrašyti vertingiausias moksliniu požiūriu dokumentus bei paruošti juos spaudai. 1843 m. Vilniuje buvo išleista šios komisijos parengta knyga, kurios įvade minimos 74 originalios Lenkijos karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių privilegijos.⁶ Taip pat šioje knygoje buvo pateikti Ldk Jogailos 1387 m. privilegijos Vilniui ir kelių kt. privilegijų tekstai. Taigi galima teigti, kad minėtos karalių privilegijos į Vyriausiojo tribunolo archyvą pateko 1824-1842 m. laikotarpyje.

1852 m. balanžio 2 d. Rusijos imperatorius Nikolajus I paskelbė įsaką „dėl vakarinių gubernijų centrinių senųjų aktų archyvų Kijeve, Vitebske ir Vilniuje įsteigimo.“⁷ Remiantis šiuo įsaku buvo įsteigtas Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas, kuriame turėjo būti sukaupti visi LDK

⁵ MIENICKI, Ryszard; *Archiwum Akt Dawnych w Wilnie* – Warszawa, 1923. p. 1-2.

⁶ *Собрание древних грамот и актов городов Вильны, Ковна, Трок, православных монастырей, церквей и по разным предметам* – Вильна, 1843, ч. 1-2.

⁷ *Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе.* Том XXVII.–Санкт-Петербург; 1853. с. 228-230.

veikusių įstaigų ir institucijų aktai, surašyti iki 1799 m. Šio archyvo direktoriumi buvo paskirtas Nikita Gorbačevskis. Archyvo išlaidoms iš valstybės išdo buvo skirta 2300 rublių, o jo veiklą kontroliavo Rusijos imperijos liaudies švietimo ministerija.

Vilniaus civilinio teismo rūmai, kurio žinioje buvo Vyriausiojo tribunolo archyvas nuo 1852 m. rugpjūčio mėn. iki 1859 m. balandžio mėn. visas šio archyvo bylas, kurias sudarė 6662 knygos ir 74 originalios karalių privilegijos, perdavė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui.⁸ Pirmą 1852 m. rugpjūčio 23 d. siunta Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas gavo 253 Lietuvos Vyriausiojo, Dvasinio ir Išdo tribunolų aktų knygas ir 74 originalias Lenkijos karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių privilegijas.⁹

Bylų perdavimo žiniaraštyje privilegijos buvo suskirstytos į tris grupes. Pirmoji grupė - tai valdovų privilegijos Vilniaus miestui, antroji – Vilniaus amatininkų cechams, trečioji – tai privilegijos Trakų miestui. Seniausias raštas buvo Lenkijos karaliaus ir Ldk Jogailos 1387 m. privilegija Vilniui, kuria jam suteikiama Magdeburgo teisė. Vėlyviausias dokumentas 1752 m. karaliaus Augusto III Sakso raštas, patvirtinantis Vilniaus batsiuvių cecho nuostatus. Devynios valdovų privilegijos buvo be antspaudų, o dvylika turėjo pažeistus arba sunaikintus antspaudus.¹⁰

Palaiptu didėjant Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo bylų kiekiui, augo ir valdovų privilegijų kolekcija. 1855 m. garsus istorikas, archeologas ir senienų kolekcininkas grafas Eustachijus Tiškevičius padovanojo archyvui 63 privilegijas ir senuosius aktus.¹¹

Apie archyve saugotas Lenkijos karalių ir Ldk privilegijas minima žinomo mokslo ir kultūros veikėjo Adomo Honorio Kirkoro 1862 m. lenkų kalba išleistoje knygoje „Vadovas po Vilnių“.¹² Joje buvo parašyta, kad tuo metu Vilniuje veikęs centrinis senųjų aktų archyvas turėjo 16696 knygų, 53 originalias Lenkijos karalių ir Ldk privilegijas skirtas Vilniui ir 16 privilegijų Trakams.

1869 m. Kauno gubernijos valdybos ir rotušės archyvuose buvo rasti 49 senieji aktai, kuriuos sudarė LDK valdovų privilegijos Kauno miestui bei jo amatininkų cechų dokumentai. 1869 m. spalio 23 d. šie aktai taip pat buvo nusiųsti į Vilniaus centrinį senųjų aktų archyvą.¹³

1869 m. Vilniaus generalgubernatorius Aleksandras Lvovičius Potapovas senųjų aktų archyvui perdavė 1696-1717 m. valdovų privilegijų Gardinui nuorašų knygą bei dvi autentiškas 1718 ir 1744 m. Lenkijos karalių Augusto II ir Augusto III Saksų privilegijas Gardinui, rastas šio miesto magistrato archyve. Tuo pačiu metu iš Gardino gubernijos valstybės dvarų valdybos į

⁸ MIENICKI, Ryszard; *Archiwum Akt Dawnych w Wilnie* – Warszawa, 1923. p. 45.

⁹ LVIA. F. 594 Ap. 1. B. 654 l. 47-59.

¹⁰ Ten pat, p. 55-58v.

¹¹ MIENICKI, Ryszard; *Archiwum Akt Dawnych w Wilnie* – Warszawa, 1923. p. 50.

¹² KIRKOR, Adam Honory; *Przewodnik: Wilno i koleje żelazne od Wilna do Petersburga i Rygi oraz do granic na Kowno i Warszawę* -Wilno, 1862, p. 228-230.

¹³ LVIA. F. 594 Ap. 1. B. 670 l. 1-4.

Vilniaus centrinį senųjų aktų archyvą buvo perduota „*Karaliaus girių ordinacija LDK girininkijose*“ - originalus nuostatų rinkinys, patvirtintas antspaudais ir autentišku karaliaus Vladislovo IV Vazos parašu.

1871 m. Vilniaus archeografinė komisija senųjų aktų archyvui perdavė teismų dokumentų ir privilegijų kolekciją apie Kleščelės miestą Palenkėje bei originalią karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio konfirmacinę privilegiją, patvirtinančią Magdeburgo teisę Vasilkovo miestui.¹⁴

1872 m. buvo išleistas N. Gorbačevskio sudarytas spausdintinis Vilniaus senųjų aktų archyvo bylų inventorinis apyrašas, pavadintas Katalogu, kuriame buvo įrašytos 18243 bylos. Karalių privilegijos, raštai ir kt. dokumentai kataloge sudarė dvi atskiras bylų grupes.

Pirmąją dokumentų grupę, kuriai priklausė 127 bylos (Gor. Nr. 15565-15697) N. Gorbačevskis savo kataloge pavadino „*Originalios karalių privilegijos*“.¹⁵ Didele dalimi tai buvo aktai, anksčiau priklausę LDK Vyriausiojo tribunolo, magistratų ir teismų archyvams, mažesne dalimi privačių asmenų dokumentų kolekcijoms. Pirmąją bylų grupę sudarė Lenkijos karalių ir Ldk privilegijos, raštai, įsakai skirti Vilniaus, Kauno, Trakų, Kernavės, Medininkų Bielsko, Vasilkovo, Melniko ir kt. miestams, žydų ir totorių bendruomenėms, amatininkų cechams, pirkliais ir kt. Ankstyviausias dokumentas buvo 1387 m., vėlyviausias – 1768 m. Kiekvienai bylai kataloge suteiktas inventorinis numeris, rusų kalba sudaryta dokumento antraštė, nustatyta data.

Antrąją dokumentų grupę, kuriai priklausė 48 bylos (Gor. Nr. 18196-18243) N. Gorbačevskis pavadino „*Karalių privilegijos ir kiti dokumentai*“.¹⁶ 1872 m., kai N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogas buvo ruošiamas spaudai, šiuos dokumentus archyvui padovanojo teisėjas Frolovas. Iš viso dovanotą kolekciją sudarė apie 400 aktų, tarp kurių rasta nemažai privilegijų.¹⁷ Jų didžioji dalis - tai karalių privilegijos, raštai, įsakai, potvarkiai skirti Kauno magistratui, miestiečiams, audėjų, batsiuvių, puodžių, kubilių, dailidžių, mūrininkų, kalvių, šaltkalvių, mėsinių ir kt. amatininkų cechams. Taip pat į šią dokumentų grupę įėjo Kauno įvairių amatininkų cechų statutai bei jų susirinkimų protokolai. Ankstyviausias dokumentas buvo 1507 m., vėlyviausias – 1794 m. Kiekvienai bylai kataloge suteiktas inventorinis numeris, rusų kalba sudaryta dokumento antraštė, nustatyta data. Keli šiai bylų grupei priklausę aktai buvo parašyti senąja vokiečių ir švedų kalbomis.

Taigi, bendrai sudėjus pirmos ir antros grupės bylas N. Gorbačevskio Vilniaus senųjų aktų archyvo kataloge buvo įrašytos 175 bylos, priklausiusios karalių privilegijų dokumentų kolekcijai. N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogu, nepaisant jo neišbaigtumo, plačiai naudojamosi iki šių dienų.

¹⁴ MIENICKI, Ryszard; *Archiwum Akt Dawnych w Wilnie* – Warszawa, 1923. p. 53.

¹⁵ ГОРБАЧЕВСКИЙ, Никита; *Каталог древним актовым книгам губерний Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской*– Вильна; 1872, p. 561-573.

¹⁶ Ten pat, p. 675-680.

¹⁷ MIENICKI, Ryszard; *Archiwum Akt Dawnych w Wilnie* – Warszawa, 1923. p. 53.

XX a. vykę pasauliniai karai ir okupacijos skaudžiai atsiliepė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui. Jis ne kartą buvo išvežtas į užsienį ir vėl grąžintas į Lietuvą. Nemažai bylų dingo arba atsidūrė kitų šalių archyvuose. Po antro pasaulinio karo Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo bylos perėjo LTSR centrinio valstybinio archyvo žinion. 1946 m., siekiant įvesti tikslią Lietuvos archyvuose saugomų fondų apskaitą ir kontrolę, Vyriausioji archyvų valdyba prie TSRS vidaus reikalų ministerijos išleido potvarkį, kuriuo LTSR archyvų valdybai nurodoma užregistruoti visus tuo metu buvusius archyvų fondus, suteikiant jiems numerius. Vykdamas šį potvarkį, 1948-1951 m. fondui „*Originalios karalių privilegijos*“ buvo suteiktas Nr. 1 (SA).

1957 m. sausio 1 d. Vilniuje buvo įsteigtas LTSR centrinis valstybinis istorijos archyvas, kuriam iš LTSR centrinio valstybinio archyvo buvo perduoti Senieji aktai, tame tarpe ir fondas Nr. 1 (SA) „*Originalios karalių privilegijos*“. Fondą Nr. 1 (SA) sudarė du apyrašai. Spausdintinis N. Gorbačevskio Senųjų aktų katalogas buvo naudojamas kaip apyrašas Nr. 1. Pradžioje jame faktiškai buvo 16 bylų. 1978 m. fondas Nr. 1 (SA) buvo papildytas viena byla, kurią LTSR centriniam valstybiniam istorijos archyvui perdavė TSRS centrinis valstybinis Spalio revoliucijos archyvas. Tai buvo Lenkijos karaliaus ir Ldk Stepono Batoro privilegija Vilniaus audėjų cechui (Gor. Nr. 15641).

1986 m. buvo sudarytas fondo Nr. 1 (SA) apyrašas Nr. 2. Jį sudarė 3 (trys) bylos, kurios anksčiau priklausė papildomam rankraštiniam N. Gorbačevskio Senųjų aktų katalogui (Gor. Nr. 19517a, 19628 ir 19629). Tai buvo LDK valdovų privilegijų, raštų bei įvairių valstybinių ir teismo įstaigų dokumentų byla, o taip pat dvi Lietuvos Metrikos knygų asmenvardžių rodyklės. Dokumentų chronologinės ribos 1560-1799 m.

1980 m. Lietuvos TSR centriniam valstybiniam istorijos archyve atlikus fondo Nr. 1 (SA) „*Originalios karalių privilegijos*“ bylų kiekio ir fizinės būklės patikrinimą, nustatyta, kad pagal N. Gorbačevskio katalogą, kuris buvo naudojamas kaip apyrašo Nr. 1 apskaitos dokumentas, bylų grupėje Nr. 15565-15691, Nr. 18196-18243 (175 apskaitos vienetai) faktiškai yra 17 bylų. Taigi pagal N. Gorbačevskio katalogą trūko net 158 bylų. Pravesta šių bylų paieška nedavė rezultatų, todėl buvo nutarta jas išbraukti iš archyvo apskaitos.

2019 m. naujai pertvarkant fondo Nr. 1 (SA) „*Originalios karalių privilegijos*“ apyrašą Nr. 1 buvo pastebėta, kad jo dokumentų tematika nevisiškai tiksliai atitinka fondo pavadinimą. Tai yra be valdovų privilegijų ir raštų, jam taip pat priklauso amatininkų cechų nuostatai, jų susirinkimų protokolai bei įvairių teismų dokumentai. Todėl, senas fondo Nr. 1 (SA) pavadinimas „*Originalios karalių privilegijos*“ buvo pakeistas nauju „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“.

Be to fondo Nr. 1 (SA) „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“ apyrašas Nr. 1 buvo papildytas septyniomis bylomis. Byloje Gor. Nr. 18217 buvo rasti šeši papildomi dokumentai, kurie pagal N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą turėjo atskirus

numerius ir 1983 m. buvo išbraukti iš archyvo apskaitos. Visi jie per klaidą buvo įrišti į vieną bylą. Taip pat šio fondo apyrašas Nr. 1 buvo papildytas dar viena byla (Gor. Nr. 19517a), kuri dėl artimo pagal tematiką turinio perkelta iš apyrašo Nr. 2.

Taigi po pertvarkymo fonde Nr. 1 (SA) „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“ yra du apyrašai. Apyraše Nr. 1 yra 24, apyraše Nr. 2 – 2 apskaitos vienetai.

Iš viso fonde Nr. 1 (SA) „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“ yra 26 apskaitos vienetai, kurių chronologinės ribos 1552-1861 m.

Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcijos apyrašas Nr. 1

Iš naujo patyrinti ir pertvarkyti Senuosius aktus imtasi, norint ištaisyti N. Gorbačevskio kataloge pastebėtus bylų aprašymo trūkumus ir netikslumus. Pirmasis pertvarkymų etapas apėmė LDK įstaigų fondų pirmųjų apyrašų kūrimą. 2019 m., sudarant fondo Nr. 1 (SA) „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“ apyrašą Nr. 1, buvo atlikti šie darbai:

- 1) bylų kiekio, fizinės būklės patikrinimas;
- 2) bylų priklausymo fondui nustatymas;
- 3) dokumentų tikslių chronologinių ribų nustatymas;
- 4) bylų antraščių lietuvių ir rusų kalbomis sudarymas;
- 5) naujų numerių suteikimas apskaitos vienetais.

Sudarytame fondo Nr. 1 (SA) naujame apyraše Nr. 1 kiekviena iš 24 į N. Gorbačevskio katalogą įrašytų bylų gavo naują apskaitos numerį, tačiau šalia lieka nurodytas ir ankstesnis N. Gorbačevskio katalogo numeris.

Apyrašo Nr. 1 bylų kolekciją sudaro įvairaus tipo aktai, kuriuos sąlyginai galima suskirstyti į tris grupes. Pirmą grupę – tai Lenkijos karalių ir Ldk privilegijos ir raštai Kauno magistratui, pirkliams ir miestiečiams, Vilniaus, Trakų ir Žaslių žydų bendruomenėms, totoriams, Vilniaus audėjų cechui ir kt. Antrą bylų grupę sudaro Kauno ir Vilniaus įvairių profesijų amatininkų cechų dokumentai: audėjų cecho bei jungtinio kubilių, dailidžių ir mūrinių cechų statutų straipsnių aprašymai; jungtinio stalių, tekintojų ir stiklių cecho susirinkimų protokolai; audėjų cecho narių mokesčių žiniaraštis ir kt.

Trečia bylų grupė - tai įvairių teismų ir valdžios įstaigų teisinio ir turtinio pobūdžio dokumentai susiję su Kauno magistrato, amatininkų cechų bei įvairių pareigūnų veikla ir kt. Dokumentų chronologinės ribos 1552-1861 m. Seniausias yra 1552 m. Lenkijos karaliaus ir Ldk Žygimanto Augusto raštas Trakų vaivada Mikalojui Jurjevičiui Radvilai, įpareigojantis užtikrinti, kad vykstantys pro Trakus karaliaus pasiuntiniai neimtų iš miestiečių vežimų su arkliais (byla Nr. 2,

Gor. Nr. 15627). Dalis valdovų privilegijų ir raštų turi dar XIX a. antroje pusėje Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo darbuotojų rusų kalba sudarytas dokumentų anotacijas.

Apyrašo Nr. 1 (SA) bylos Nr. 1-8, 12-13, 18-19 ir 23 tai - Lenkijos karalių ir Ldk privilegijų ir raštų originalai, patvirtinti antspaudais ir autentiškais valdovų parašais. Bylos Nr. 9, 20 ir 22 yra aktų nuorašai, o byloje Nr. 24 yra ir dokumentų originalų, ir kopijų. Taip pat šioje byloje yra keli spausdinti dokumentai.

Naujai aprašant apyrašo Nr. 1 bylas buvo pastebėta, kad jo dokumentų tematika nevysiškai tiksliai atitinka fondo pavadinimą. Tai yra be valdovų privilegijų ir raštų, jam taip pat priklauso amatininkų cechų nuostatai, jų susirinkimų protokolai bei įvairių teismų dokumentai. Todėl senas fondo Nr. 1 (SA) pavadinimas „*Originalios karalių privilegijos*“ buvo pakeistas nauju „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“.

Be to fondo Nr. 1 (SA) „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“ apyrašas Nr. 1 buvo papildytas septyniomis (7) bylomis. Tvarkant apyrašo dokumentus, byloje Nr. 17 (Gor. Nr. 18217) buvo rasti šeši papildomi dokumentai, kurie pagal N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogą turėjo atskirus numerius (Gor. Nr. 18229, 15656, 18231, 18240, 15643 ir 15662). Šie aktai per klaidą buvo įrašyti į vieną bylą, todėl dar 1983 m., kaip nerasti, išbraukti iš archyvo apskaitos. Taip pat iš fondo Nr. 1 (SA) apyrašo Nr. 2 į apyrašą Nr. 1 buvo perkelta viena byla (Gor. Nr. 19517a), nes ji teminiu požiūriu buvo artima pirmo apyrašo byloms. Naujai sudarytame apyraše Nr. 1 naujoms byloms suteikti eilės Nr. 18-24.

Tvarkant fondo Nr. 1 (SA) „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“ apyrašo Nr. 1 bylas, nefondinių bylų jame nerasta. Bylos datų, fizinio stovio arba sudėties ypatybės yra nurodytos apyrašo Nr. 1 lentelės pastabų skiltyje. Šio apyrašo byloms priklausančios dokumentai parašyti senąja gudų, lotynų, vokiečių, lenkų ir rusų kalbomis. Tvarkant pirmą apyrašą, sudarytos naujos bylų antraštės lietuvių ir rusų kalbomis, tiksliau nustatytos bylų chronologinės ribos ir lapų kiekis.

Iš viso į fondo Nr. 1 (SA) „*Karalių privilegijų, amatininkų cechų ir teismų dokumentų kolekcija*“ apyrašą Nr. 1 įrašyti 24 apskaitos vienetai, kurių chronologinės ribos 1552-1861 m.

Informacijos ir sklaidos skyriaus
vyriausiasis archyvistas

Aleksandr Baniusevič

ПЕРЕВОД СПРАВКИ ФОНДА № 1 „КОЛЛЕКЦИЯ КОРОЛЕВСКИХ ПРИВИЛЕГИЙ, ДОКУМЕНТОВ РЕМЕСЛЕННЫХ ЦЕХОВ И СУДЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ“

I. ИНФОРМАЦИЯ О ФОНДООБРАЗОВАТЕЛЕ

Королевская привилегия (на латинском яз. *privilegium: privus* – личный, отдельный + *lex* – закон) – это особое право (грамота), данное монархом – отдельному лицу, сословию, этнической или конфессиональной группе, местности или региону, предоставляющая им право пользоваться своим исключительным положением в какой нибудь области, так же особыми льготами, правом первенства, освобождающая от повинностей и др.

В 1387 г. великий князь литовский Ягайло, принявший крещение и заключивший брак с королевой Польши Ядвигой Анжуйской, пожаловал три привилегии: 17 февраля - виленскому епископу, 20 февраля – дворянам католикам, 22 марта -виленским мещанам. Это были первые нормативные правовые акты, на основе которых в Великом Княжестве Литовском (далее ВКЛ) начата внедрять средневековая правовая система Западной Европы. Они закрепили за правителями Литвы право и обязанность единолично или вместе с ответственными должностными лицами и институциями издавать законы, а так же обозначили переход от неписаного права обычаев к писаному праву нормативных актов. Три привилегии, пожалованные великим князем литовским Ягайлой, стали первыми внутренними (национальными) источниками права, так как всеми другими ранее изданными письменными источниками были только межгосударственные соглашения.

В историографии привилегии ассоциируются исключительно как результат законодательной и законотворческой деятельности польских королей и великих князей литовских. Привилегии имеют обязательные реквизиты: вид акта, имя короля, дату и место составления документа. До середины XV в. в ВКЛ государь издавал привилегии единолично. От второй половины XV в. до первой четверти XVI в. великий князь литовский их согласовывал и издавал совместно с Радой панов.

После заключения в 1569 г. Люблинской унии, подготовка и принятие общегосударственных актов и законов стала главной прерогативой Сейма Речи Посполитой, но государь и далее в этой области сохранил за собой важную роль, так как для принятия новых законов было необходимо его одобрение. Действие записанных в королевскую привилегию правовых норм имела силу неограниченное время, но после принятия новой, нормы старой теряли силу. Кроме этого существовала практика, когда новоизбранные правители Речи Посполитой в своих актах подтверждали привилегии и грамоты, принятые ранее правившими королями.

Привилегии, грамоты, межгосударственные соглашения, внутреннюю и зарубежную корреспонденция, финансовые, судебные и др. документы составляли, записывали и хранили в канцелярии ВКЛ. Эта важная государственная институция появилась ещё в XIII в., а окончательно сформировалась в XV в. Канцелярией руководил канцлер. Эта должность появилась только в 1441 г., в начале правления великого князя литовского Казимира. Первым канцлером стал вельможа Судзивой Волимонтович. Вначале канцлер составлял и записывал государевы документы. Позднее, при расширении структуры канцелярии и более четком разделении полномочий её служащих он выполнял функции надзора и контроля. В его подчинении были регенты, секретари, писари и дьяки. В канцелярии существовало разделение на „русский“ и „латинский“ отделы, а в его делопроизводстве употребляли старобелорусский, латинский, немецкий языки. В 1697 г. в делопроизводство был введен польский язык.

Писари канцелярии делали записи всех важных актов, которые потом заносили в специальные копияные книги. Так постепенно, в течении XIII-XVIII вв. сформировался архив канцелярии ВКЛ, который называют Литовской Метрикой. Литовская Метрика - это архив государства, в котором представлены документы зарубежных отношений, внутренней, финансовой, судебной и социальной деятельности правителей ВКЛ, Рады панов, Сейма и др. органов власти. В Литовскую Метрику входят более шестисот рукописных книг. В 1655-1660 гг. во время шведского нашествия (потоп) на Литву, большая часть этих книг была потеряна, а их копии, составленные в течении 1594-1607 гг., вследствие многолетних войн и оккупаций были вывезены в Россию, где в настоящее время хранятся в Москве в фондах Российского государственного архива Древних актов (РГДА). Микрофильмы книг Литовской Метрики хранятся в Литовском государственном историческом архиве (далее ЛГИА).

Канцелярия ВКЛ, выдавая подтвержденные подписями и печатями оригиналы документов, оставляла в своем архиве их копии. Исходящие акты имели много разных получателей (адресатов). Это были городские институции самоуправления, чиновники государственных учреждений, этнические (евреи, татары, караимы) и конфессиональные (католики, лютеране, кальвинисты) группы населения, социальные сословия (дворянство, духовенство, горожане), профессиональные организации (ремесленные цехи, купеческие гильдии) и др. Эти документы хранились в архивах городских магистратов, судебных учреждений, в дворянских имениях, в домах горожан, в культовых зданиях религиозных общин.

В ЛГИА хранящийся фонд № 1 *„Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений“* до его усовершенствования в 2019 г., назывался

фондом № 1 „Подлинные королевские привилегии“. В Речи Посполитой не было учреждения, в архиве которого были бы собраны все в настоящее время фонду № 1 принадлежащие документы. Так как акты, исходящие из канцелярии ВКЛ, выдавались разным лицам и учреждениям, то и фондообразователей было много. Поэтому собрать о них подробную информацию не представляется возможным.

II. СОЗДАНИЕ ФОНДА И ЕГО СТРУКТУРА

Сведения о фонде

Первые сведения о хранившихся королевских привилегиях, грамотах и др. документах касаются деятельности архива Главного Литовского трибунала. С последней четверти XVIII в. этот архив находился в помещениях канцелярии Виленского земского суда. В нём хранились 2070 книг, большая часть которых была в плохом состоянии. Кроме документов трибунала и Литовской войсковой комиссии, ему принадлежали акты Задворного ассесорского суда и Тарговицкой конфедерации.

После третьего раздела Речи Посполитой, в мае 1795 г. генерал-губернатор князь Николай Репнин поручил прибывшему из Варшавы писарю Анджею Мальчевскому надзор за архивом Главного трибунала и упорядочение его дел. Для этой работы помощниками были назначены архивист Константин Шелюта и трое служащих канцелярии. Вскоре трибунальский архив получил несколько комнат в монастыре св. Казимира, а в 1798 г. он переехал в пиарский монастырь. Из-за того, что царская власть не выделила архиву постоянного помещения, он неоднократно менял своё местонахождение и подчиненность. Несмотря на скромное финансирование и небольшой штат сотрудников, в архиве постоянно шла работа: меняли обложки книг, приводили в порядок и описывали дела, составляли их реестры, выдавали клиентам выписи судебных актов.

В реестре дел, хранившихся в архиве Главного Литовского трибунала, составленном в 1823 г. регентом виленского земского суда Яном Зенковичем о королевских привилегиях не было представлено никаких данных. В 1842 г. при статистическом комитете Виленского губернского правления была создана временная комиссия из четырёх служащих, перед которой была поставлена задача в течении одного года проверить книги, хранившиеся в архиве трибунала, выбрать и переписать из них наиболее ценные с научной точки зрения документы и подготовить их к печати. В 1843 г. в Вильно была издана книга, составленная этой комиссией, в введении которой также упоминаются 74 подлинные привилегии польских королей и великих князей литовских. В той же книге были представлены текст привилегии 1387 г. пожалованной великим князем литовским Ягайлой г. Вильно, а также тексты

нескольких других привилегий. Из этого можно предположить, что упомянутые королевские привилегии в архив Главного Литовского трибунала попали в период с 1824 по 1842 гг.

2 апреля 1852 г. император России Николай I издал указ „об учреждении в Киеве, Витебске и Вильно центральных архивов древних актов“. Согласно этому указу, в Виленском центральном архиве древних актов, которое курировало министерство народного просвещения Российской империи должны были быть собраны все документы, составленные до 1799 г. Директором архива был назначен Никита Горбачевский. Для нужд учреждения из государственной казны выделено 2300 рублей.

Виленская палата гражданского суда, в ведении которой находился архив Главного Литовского трибунала с августа 1852 г. по апрель 1859 г. все в нём хранившиеся дела (6662 книги и 74 подлинные королевские привилегии) передал Виленскому центральному архиву древних актов. 23 августа 1852 г. первой посылкой Виленский центральный архив древних актов получил 253 актовые книги Главного Литовского, Духовного и Скарбового трибуналов и 74 подлинные королевские привилегии.

В передаточной описи привилегии были распределены на три группы. Первая группа – это королевские привилегии, данные г. Вильно, вторая – привилегии виленским ремесленным цехам, третья – привилегии, пожалованные Трокам. Самой древней грамотой была привилегия с 1387 г., пожалованная польским королем и великим князем литовским Ягайлой, согласно которой г. Вильно получил Магдебургское право. Самым поздним документом была грамота с 1752 г. польского короля Августа III из Саксов, подтверждающая статут виленского сапожного цеха. Девять королевских привилегий неимели печатей, а у других двенадцати печати были повреждены или уничтожены.

Постепенно, при увеличении количества дел, хранившихся в Виленском центральном архиве древних актов, пополнялась и коллекция королевских привилегий. В 1855 г. знаменитый историк, археолог и коллекционер старинных предметов граф Евстафий Тышкевич подарил архиву 63 привилегии и древних акта.

Данные о хранящихся в архиве привилегиях правителей Польши и Литвы представлены в 1862 г. на польском языке изданной книге „Путеводитель по Вильне“, автором которой был известный деятель науки и культуры Адам Гоноры Киркор. В ней упоминается, что в то время действующий Виленский центральный архив древних актов хранил 16696 книг, 53 подлинные привилегии польских королей и великих князей литовских пожалованных для г. Вильно и 16 привилегий для Трок.

В 1869 г. в архивах Ковенской губернской управы и ратуши были обнаружены 49 древних актов. Это были великокняжеские привилегии Ковну и документы ремесленных

цехов. 23 октября 1869 г. эти акты тоже были переданы Виленскому центральному архиву древних актов.

В 1869 г. виленский генерал-губернатор Александр Львович Потапов передал архиву древних актов книгу выписей королевских привилегий г. Гродно за 1696-1717 гг., а также две подлинные привилегии за 1718 и 1744 годы польских королей Августа II и Августа III Саксов тому же Гродну, которые были обнаружены в архиве магистрата этого города. В тоже самое время Виленский центральный архив древних актов из Гродненского губернского управления государственных имуществ получил „*Ординацию королевских пуц в лесничествах ВКЛ*“ – оригинал свода правил, подтвержденный печатями и подлинной подписью короля Владислава IV Вазы.

В 1871 г. Виленская археографическая комиссия передала архиву древних актов коллекцию судебных документов и привилегий, касающихся города Клещеле в Подляшши, а также подлинную конфирмационную привилегию короля Станислава Августа Понятовского о подтверждении Магдебургского права для города Василькова.

В 1872 г. Н. Горбачевским была издана опись-каталог дел, находящихся в Виленском центральном архиве древних актов. В него были внесены 18243 дела. Королевские привилегии, грамоты и др. документы в каталоге были учтены как две отдельные группы дел.

Первую группу документов, которой принадлежали 127 дел (Гор. № 15565-15697), Н. Горбачевский в своем каталоге назвал „*Подлинные королевские привилегии*“. В большей части – это были акты, ранее принадлежавшие архивам Главного Литовского трибунала, магистратов и судебных учреждений, а в меньшей части коллекциям документов частных лиц.

В первую группу дел входили привилегии, грамоты и указы польских королей и великих князей литовских данные Вильну, Ковну, Трокам, Кярнаве, Мядникам, Бельску, Василькову, Мельнику и др. городам, еврейским и татарским общинам, ремесленным цехам, купцам и др. Самый древний документ был 1387 г., самый поздний – 1768 г. Каждое дело в каталоге получило инвентарный номер, на русском языке составлен заголовок документа, указана дата.

Вторую группу документов, которой принадлежали 48 дел (Гор. № 18196-18243), Н. Горбачевский в своем каталоге назвал „*Королевские привилегии и другие документы*“. В 1872 г., когда каталог древних актов Н. Горбачевского готовили к печати эти документы архиву подарил судья Фролов. Всего в подаренной коллекции было около 400 актов, среди которых обнаружено и много привилегий. Это были в большей части королевские привилегии, грамоты, указы и циркуляры пожалованные Ковенскому магистрату, мещанам, ремесленным

цехам ткачей, сапожников, гончаров, бондарей, столяров, каменщиков, кузнецов, слесарей, мясников и др. Так же в эту группу документов вошли статуты разных ремесленных цехов и протоколы их собраний. Самый древний документ был 1507 г., самый поздний – 1794 г. Каждое дело в каталоге получило инвентарный номер, на русском языке был составлен заголовок документа, указана дата. Несколько актов, входивших в эту группу дел были написаны на старонемецком и шведском языках.

В итоге, суммируя дела первой и второй группы дел принадлежащих каталогу Виленского центрального архива древних актов, составленного Н. Горбачевским, в коллекции документов королевских привилегий было 175 дел. Каталог Н. Горбачевского, несмотря на его недостатки, широко вошёл в научный оборот.

В XX в. прошедшие мировые войны и оккупации болезненно отозвались на судьбе Виленского центрального архива древних актов. Он несколько раз был вывезен за границу. Немало дел потерялось или оказалось в архивах соседних государств. После второй мировой войны дела Виленского центрального архива древних актов перешли в ведение центрального государственного архива Лит.ССР. В 1946 г. Архивное управление Лит.ССР получило указание Главного Архивного управления при МВД СССР о взятии всех архивных фондов на учёт и присвоении им номеров. Выполняя это указание, в 1948–1951 гг. фонду „*Подлинные королевские привилегии*“ был присвоен № 1.

1 января 1957 г. в Вильнюсе был учрежден центральный государственный исторический архив Лит.ССР, в который из центрального государственного архива были переданы Древние акты, в том числе и фонд № 1 „*Подлинные королевские привилегии*“. В фонде № 1 было две описи. Печатный каталог Н. Горбачевского являлся документом учёта описи № 1. Вначале в ней было 16 дел. В 1978 г. фонд № 1 был пополнен одним делом, которое центральный государственный исторический архив Лит.ССР получил из центрального государственного архива Октябрьской революции СССР. Этим делом была привилегия польского короля и великого князя литовского Стефана Батория виленскому ткацкому цеху (Гор. № 15641).

В 1986 г. в архиве была составлена опись № 2 фонда № 1. Она состояла из трёх (3) дел, ранее принадлежавших дополнительному рукописному каталогу древних актов Н. Горбачевского (Гор. № 15517а, 19628 и 19629). Это было дело, состоящее из привилегий, грамот и др. документов правителей ВКЛ, государственных и судебных учреждений, а также два именных указателя к книгам Литовской Метрики. Хронологические рамки документов были 1566-1799 гг.

В 1980 г. в центральном государственном историческом архиве Лит.ССР была проведена проверка наличия и состояния дел фонда № 1 „*Подлинные королевские*

привилегии“. В результате проверки установлено, что в группе дел каталога Н. Горбачевского № 15565-15691 и № 18196-18243 (175 единиц хранения), который использовался как документ учёта описи № 1, оказалось в наличии 17 дел. Выяснилось, что по каталогу Н. Горбачевского отсутствуют 158 дел. Их розыск не дал положительных результатов и они были сняты с учёта архива.

В 2019 г. в процессе составления новой усовершенствованной описи № 1 фонда № 1 *„Подлинные королевские привилегии“* было установлено, что тематика его документов не совсем точно соответствует названию фонда. То есть, кроме королевских привилегий и грамот, ему также принадлежат статуты ремесленных цехов, протоколы их собраний и документы судебных учреждений. Поэтому старое название фонда № 1 *„Подлинные королевские привилегии“* было изменено на новое - *„Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений“*.

Кроме того, опись № 1 фонда № 1 *„Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений“* была пополнена семью (7) делами. В деле Гор. № 18217 были обнаружены шесть дополнительных документов, по каталогу Н. Горбачевского имевших отдельные номера и в 1983 г. снятых с учёта архива. По ошибке все они были сшиты в одно дело. Также из описи № 2 фонда № 1 было вынесено одно дело (Гор. № 19517а) и присоединено к описи № 1 того же фонда.

После усовершенствования фонда № 1 *„Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений“* в нём имеются две описи: по описи № 1 учтено 24, а по описи № 2 – 2 единицы хранения.

Итого в фонде № 1 *„Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений“* имеется 26 единиц хранения, хронологические рамки которых охватывают 1552-1861 гг.

Первая опись фонда № 1 *„Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений“*

Недостатки и неточности в описании дел печатного каталога Н. Горбачевского явились стимулом для исследований Древних актов. При составлении в 2019 г. новой описи № 1 фонда № 1 *„Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений“* были проведены следующие работы:

1. проверка наличия и физического состояния дел, ведение точного фактического учёта Древних актов;
2. фондирование;

3. уточнение хронологических рамок документов;
4. составление заголовков дел на литовском и русском языках;
5. перешифровка дел.

После усовершенствования в новосоставленной описи № 1 фонда № 1 имеется в наличии 24 единицы хранения. Все дела описи № 1 получили новые инвентарные номера. Рядом указаны и старые шифры каталога Н. Горбачевского.

Дела описи № 1 состоят из разного вида актов, которые условно можно разделить на три группы. Первой группе принадлежат привилегии и грамоты польских королей и великих князей литовских, данные Ковенскому магистрату, купцам и мещанам, еврейским общинам г. Вильна, Трок и Жосель, татарам, виленскому ткацкому цеху и др. Вторая группа дел состоит из документов разных профессий ремесленных цехов г. Ковна и Вильна: описания статей (артикулов) статуты ткацкого цеха и объединенного цеха бондарей, плотников и каменщиков; протоколы собраний объединенного цеха столяров, токарей и стекольщиков; ведомость денежных взносов членов ткацкого цеха и др.

Третья группа дел - это документы имущественного и юридического характера разных судебных и государственных учреждений, касающиеся деятельности Ковенского магистрата, ремесленных цехов, должностных лиц и др. Хронологические рамки документов 1552-1861 гг. Самым древним документом является грамота с 1552 г. польского короля и великого князя литовского Сигизмунда Августа трокскому воеводе Миколаю Юрьевичу Радзивиллу обязывающая его обеспечить, чтобы королевские гонцы проезжая г. Троки небрали у мещан, вопреки древним королевским привилегиям, подвод с конями (дело № 2, Гор. № 15627). Часть королевских привилегий и грамот имеет ещё во второй половине XIX в. архивистами Виленского центрального архива древних актов на русском языке составленные аннотации документов.

Дела описи № 1 № 1-8, 12-13, 18-19 и 23 являются оригиналами привилегий и грамот польских королей и великих князей литовских, подтвержденные печатями и подлинными королевскими подписями. Дела № 9, 20 и 22 - это копии актов, а в деле № 24 и имеются как подлинники, так и копии. Также в этом деле есть несколько печатных документов.

В процессе описания дел описи № 1 было установлено, что тематика его документов не совсем точно соответствует названию фонда. То есть, кроме королевских привилегий и грамот, ему также принадлежат статуты ремесленных цехов, протоколы их собраний и документы судебных учреждений. Поэтому старое название фонда № 1 *„Подлинные королевские привилегии“* было изменено на новое - *„Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений“*.

Кроме того, опись № 1 фонда № 1 „*Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений*“ была пополнена семью (7) делами. В деле № 17 (Гор. № 18217) были обнаружены шесть дополнительных документов, по каталогу Н. Горбачевского имевших отдельные номера (Гор. № 18229, 15656, 18231, 18240, 15643, 15662) и в 1983 г. снятых с учёта архива. Все они по ошибке были сшиты в одно дело. Также из описи № 2 фонда № 1 было вынесено одно дело (Гор. № 19517а) и присоединено к описи № 1, так как оно было близко по тематике делам этой описи. В новосоставленной описи № 1 новым делам присвоены порядковые номера № 18-24.

При составлении описи № 1 фонда № 1 „*Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений*“ нефондовых дел в ней не обнаружено. Особенности дат, физического состояния или состава дела указаны в таблице первой описи, в колонке „*примечания*“. Принадлежащие описи документы написаны на старобелорусском, латинском, немецком, польском и русском языках. Также составлены новые заголовки дел на литовском и русском языках, точнее указаны хронологические рамки документов и количество листов.

Всего в описи № 1 фонда № 1 „*Коллекция королевских привилегий, документов ремесленных цехов и судебных учреждений*“ имеется 24 единицы хранения, хронологические рамки которых охватывают 1552-1861 гг.

Отдел распространения информации

Старший архивист

Александр Банюсевич

